

VINOGRADARSKA ZBIRKA PITVE: STANJE I SMJERNICE ZA BUDUĆI STALNI POSTAV

MARIJA PLENKOVIĆ
Muzej općine Jelsa
Jelsa 477
HR-21465 Jelsa
marijaplenkovi@gmail.com

UDK 069
Stručni članak
Professional paper
Primljeno/Received: 16.05.2017.
Prihvaćeno/Accepted: 19.05.2017.

Ovaj rad tematizira stanje Vinogradarske zbirke Muzeja općine Jelsa i smjernice za osmišljavanje novog stalnog postava. Tema je obrađena u kontekstu nastanka zbirke i institucionalne brige o njoj, a prema trenutnom planu za njeno buduće izlaganje za javnost na izdvojenoj lokaciji Muzeja, u selu Pitve nedaleko od Jelse. Stoga je napravljen kratki osvrt na proces nastanka zbirke kao i opis zatečenog stanja i procesa inventarizacije zbirke uz neke napomene o specifičnostima rada u Muzeju općine Jelsa. Na temelju prikupljenih informacija napravljena je uopćena konstrukcija za osmišljavanje budućeg stalnog postava imajući u vidu lokalne mogućnosti i potencijale.

Ključne riječi: Vinogradarska zbirka, Muzej općine Jelsa, inventarizacija, novi stalni postav

1. Uvod

Muzej općine Jelsa osnovan je 2010. godine kao opći muzej s lokalnim djelokrugom. Povod osnivanju muzeja bila je donacija obiteljske kuće s Kulturno-povijesnom i Zbirkom grafika, slika i reljefa Jurja Dobrovića Općini Jelsa za muzejsku namjenu. Međutim, na području općine postojale su i ranije osnovane zbirke koje su tek osnivanjem muzeja objedinjene pod jednu stručnu ustanovu koja njima upravlja. Do tada su one spadale u djelokrug Općine, ali upravljanje zbirkama u praksi je izostalo. Među njima je i Vinogradarska zbirka u Pitvama koju je osnovao nekadašnji Centar za zaštitu kulturne baštine otoka Hvara.

Vinogradarska zbirka u Pitvama nastala je kao lokalna inicijativa i uz pomoć stručnjaka Centra. Unatoč velikim naporima uložanim u njeno osnivanje i prikupljanje predmeta, povijest zbirke nije išla u prilog njenom normalnom funkcioniranju i zapravo je u gotovo trideset godina svog postojanja stalni postav bio otvoren za javnost tek nekoliko mjeseci tijekom 1989. godine. Razlozi zašto

je tome tako kao i kontekst nastanka i institucionalne brige o zbirci detaljnije su opisani u ovom radu. Danas se polako nazire trajno rješenje smještaja i realizacije stalnog postava Vinogradarske zbirke što je bio povod izbora teme za ovaj rad. Naime, posljednjih godina radi se na obnovi zgrade stare škole te se predviđa njen skori završetak. Nakon zapošljavanja u Muzeju općine Jelsa na radnom mjestu kustosa pripravnika stručnu obradu zbirki muzeja započela sam upravo radom na Vinogradarskoj zbirci. Stoga sam u radu detaljnije opisala zatečeno stanje i proces inventarizacije predmeta u M++ muzejskom softveru kao i specifičnosti rada u Muzeju općine Jelsa. S obzirom da je time ujedno započeo i moj rad na osmišljavanju novog stalnog postava, u radu su izložene i smjernice za njegovo osmišljavanje koje će mi poslužiti kao temelj za daljnje istraživanje teme i razradu postava.



Slika 1. Dio postava Vinogradarske zbirke, 1989.

2. Kratki osvrt na razvoj institucionalne brige za zaštitu kulturne baštine otoka Hvara i nastanak Vinogradarske zbirke u Pitvama.

U svrhu organizirane kulturne djelatnosti na otoku Hvaru, zaslugom dr. Nike Dubokovića Nadalinija 1950. godine tadašnja Općina Hvar osniva Historijski arhiv. Iako je prvobitna namjena

ustanove bila arhivska djelatnost, ubrzo se ona proširila na zaštitu spomenika, osnivanje muzejskih zbirki, prikupljanje dokumentacije i stručnu knjižničnu djelatnost u skladu s Dubokovićevim viđenjem otoka kao cjelovitog muzeja na otvorenom. U okviru Arhiva, utemeljena je i mreža povjerenika u manjim mjestima na otoku. Zbog administrativnih ograničenja ustanova je 1965. godine preregistrirana u Centar za zaštitu kulturne baštine otoka Hvara s tri osnovne djelatnosti – arhivskom, muzejskom i konzervatorskom. U okviru rada Centra osnovan je i Vinogradarski muzej u Pitvama. Inicijativa za osnivanje zbirke došla je od lokalnog stanovništva, a prikupljanje građe i osmišljavanje postava kao i svi ostali stručni poslovi obavljali su se u tijesnoj suradnji s djelatnicima Centra. Konačno, nakon nekoliko godina planiranja, zbirka je postavljena u zgradi stare škole gdje je već bila izložena Spomen – soba NOB-a. Muzej je otvoren 29. lipnja 1989. godine. Međutim, već nekoliko mjeseci kasnije, zbirka je zatvorena za javnost.

U narednim godinama uslijedio je preustroj općine Hvar u četiri manje općine na otoku Hvaru, a zbirke Centra predane su na upravljanje onim općinama na čijem području se nalaze. Kao pravni sljednik Centra osnovan je Muzej hvarske baštine s muzejskom djelatnošću kao okosnicom svoga djelovanja (Muzej hvarske baštine, Povijest muzeja). Dokumentacija o dotadašnjem djelovanju ostala je pohranjena u arhivu Muzeja hvarske baštine što nam danas predstavlja vrijedne podatke o navedenoj zbirci. Zbirke na području Staroga Grada predane su Centru za kulturu Staroga Grada, a danas su pod djelokrugom Muzeja Staroga Grada. Od osam stalnih zbirki koje je osnovao Centar, dvije su predane Općini Jelsa – Ribarski muzej u Vrboskoj i Vinogradarska zbirka u Pitvama zajedno sa Spomen - sobom NOB-a.



Slika 2. Vinogradarski muzej u Pitvama

Nakon preuzimanja muzejskih zbirki, Općina Jelsa propustila je osnovati ustanovu sa stručnim kadrom koja bi o njima vodila adekvatnu brigu stoga je izostala njihova sustavna stručna obrada i zaštita građe. Tu je ulogu donekle preuzeo Konzervatorski odjel Split po principu „spašavanja“ u kritičnom trenutku. U Ribarskom muzeju u Vrboskoj Općina je zapošljavala jednu osobu tijekom sezone pa je zbirka bila dostupna javnosti, no Vinogradarska zbirka smještena u zgradi stare škole u Pitvama je potpuno zatvorena za javnost. U narednim godinama, zbirka, zajedno sa zgradom u kojoj je bila smještena počela je propadati. Tijekom 2008. godine izvršena je revizija zbirke te je ona premještena u prostor glazbene škole (tzv. zgrada *Mašinoprojekt*), a dio građe posuđen je restoranu Busola (zapravo je riječ o restoranu Frina) što se navodi u *Izveštaju uvida u stanje, sadržaj i djelatnost muzejskih cjelina Muzeja općine Jelsa* (2013.) kojeg su sastavile Vladimira Pavić i Iva Validžija iz Muzejskog dokumentacijskog centra. Zapuštena zgrada muzeja u Pitvama znatno je oštećena u požaru koji je izbio krajem srpnja 2012. godine. Nakon požara započela je obnova zgrade sredstvima Ministarstva kulture, a po njenoj obnovi planirano je ponovno postavljanje Vinogradarske zbirke.

3. Specifičnosti rada u okviru Muzeja općine Jelsa

Specifičnost rada u Muzeju općine Jelsa u velikoj se mjeri podudara s općenitim obilježjima rada u malim općim muzejima s lokalnim djelokrugom, ali postoje i određene specifičnosti koje predstavljaju dodatni izazov u organizaciji i stručnom radu. Kvaliteta muzejske ustanove uvelike ovisi o njenim zaposlenicima, stoga je struktura zaposlenika važna specifičnost na koju se valja osvrnuti. Muzejom rukovodi v. d. ravnatelj koji nije zaposlenik muzeja što mu ne ostavlja previše vremena za upravljanje muzejom. U stalnom radnom odnosu je samo jedna stručna osoba etnološke struke na radnom mjestu kustosa, a vodi šest raznovrsnih zbirki muzejskih predmeta manjeg opsega i u različitim fazama inventarizacije. Osim njih, zapošljavaju se i tri sezonska radnika koji prodaju ulaznice, vode posjetitelje kroz postave i izložbe te vode evidenciju o broju posjetitelja. Važno je napomenuti i to da nitko od zaposlenika nije radio u kontinuitetu od njegova osnutka s obzirom da se radi tek o 7 godina formalnog djelovanja. Za ostale aktivnosti poput održavanja prostora ili grafičke pripreme sklapaju se poslovi s vanjskim izvršiteljima. U ovakvoj strukturi zaposlenika, većinu poslova u muzeju obavlja kustos što se uklapa u opis kustosa „širokog spektra“, prema terminu kojeg Davorin Vujčić (2013) koristi da bi opisao kustose u malim sredinama. Raspon djelatnosti kojima se takav kustos bavi podrazumijeva čitav niz poslova unutar i izvan okvira muzeja. Prema istom autoru, tip kustosa „širokog spektra“ polako izumire jer se događa da s vremenom ne uspijeva izvršavati sve obveze u muzeju što može uzrokovati propadanje muzeja ili će biti zamijenjen većim brojem specijalista.

Nadalje, muzejske zbirke smještene su na različitim lokacijama, bilo da su dio stalnog postav ili pohranjene. Trenutno su stalni postavi otvoreni za posjetitelje na dvije lokacije, kuća Dobrović s dvije zbirke u Jelsi, ujedno i sjedište Muzeja te Ribarska zbirka u Vrboskoj. Planirani postav Vinogradarske zbirke biti će još jedna izdvojena lokacija. Preostale tri zbirke pohranjene su u općinskim prostorijama jer u Muzeju ne postoji čuvaonica u kojoj bi mogla biti pohranjena sva građa. U daljnjem razvoju Muzeja svakako će biti nužno trajno i adekvatno rješenje trajne pohrane i zaštite muzejskih predmeta predmeta. Idealno rješenje bilo bi osiguravanje dodatnog prostora za stalni postav, a alternativno

jedinstvena čuvaonica opremljena prema profesionalnim uvjetima pohrane muzejske građe.

3. Vinogradarska zbirka u Pitvama - zatečeno stanje i inventarizacija predmeta

Na radno mjesto kustosa pripravnika zaposlena sam u ožujku 2016. godine. Prvi poslovi koji su mi povjereni bili su organizacija izložbenog programa planiranog za ljetnu sezonu u galeriji Kravata i Ribarskom muzeju u Vrboskoj. S obzirom na opseg posla, nije preostalo vremena za reviziju i stručnu obradu postojećih zbirki. Prvi susret s muzejskim softverom M++ bio je kroz upoznavanje s građom dviju zbirki u stalnom postavu kuće Dobrović. Ujedno su to bile jedine dvije inventarizirane zbirke u početku mog rada u Muzeju. Osobit izazov u tom trenutku proizlazio je iz činjenice da unutar ustanove nije bilo osobe u svojstvu stručnog mentora, što mi je predstavljalo veliku poteškoću u smislu usmjeravanja u stručnom radu prema prioritetima ovog Muzeja. Ta je poteškoća djelomično savladana dodjeljivanjem izvaninstitucijskog mentora iz Etnografskog muzeja Split, gdje sam odlazila na povremeno osposobljavanje, i redovite komunikacije s kolegama iz drugih muzeja. S obzirom na nesistematiziranu radnu dokumentaciju u Muzeju i nepostojanje jasnog programa rada, najkorisniji izvor informacija o prvim koracima koje je bilo potrebno poduzeti u toj fazi bio je dokument o primopredaji kojeg je predao prethodni kustos Muzeja. Po završetku izložbenog programa, započela sam provjeravati stanje preostalih zbirki. Prema sugestiji v. d. ravnateljice stručnu obradu muzejske građe započela sam provjerom stanja i inventarizacijom Vinogradarske zbirke krajem studenog 2016. godine.

3. 1. Identifikacija građe

S obzirom da u trenutku preuzimanja zbirke nisam dobila dokument s popisom i informacijom o smještaju građe, provjeru stanja započela sam koristeći se popisom predmeta priloženim uz Rješenje o registraciji kulturnog dobra iz 2006. godine. Usmeno sam dobila informaciju da su predmeti Vinogradarske zbirke pohranjeni u zgradi Mašinoprojekta u Jelsi i da je dio predmeta predan na posudbu udruzi Humac te da su oni izloženi u kući udruge na Humcu zajedno s predmetima u vlasništvu

udruge. Na temelju reversa o posudbi detektirala sam koji od predmeta pripadaju Vinogradarskoj zbirci s obzirom da su svi zajednički izloženi bez ikakvih oznaka. Važno je napomenuti da je trenutni smještaj za pohranu zbirke privremen te da ne ispunjava uvjete za preventivnu zaštitu i pohranu muzejske građe. Muzej za sada nema svoju čuvaonicu pa je bilo nužno pronaći alternativno rješenje do završetka obnove zgrade predviđene za stalni postav zbirke, a to je rješenje bilo u okviru lokalnih mogućnosti. S obzirom na navedeno, zatečeno stanje predmeta nije bilo u skladu s profesionalnim standardima, no predmeti su ipak relativno zaštićeni od nepovoljnih vanjskih utjecaja.

3. 2. Inventarizacija predmeta

Prilikom inventarizacije glavna smjernica u radu bio mi je Pravilnik o sadržaju i načinu vođenja muzejske dokumentacije o muzejskoj građi (NN 108/2002). Nastojala sam zabilježiti informacije u onoj mjeri u kojoj je to bilo moguće s obzirom na manjkavost postojećih informacija o zbirci. Podatke sam bilježila ručno jer u prostorijama privremenog smještaja nisam imala uvjete za rad s računalom, a nakon popisivanja svih podataka unijela sam ih u M++ muzejski softver. Proces inventarizacije predmeta započela sam postupkom evidentiranja i primarne obrade zatečenih predmeta bilježenjem osnovnih podataka koje sam mogla dobiti na temelju njihovih fizičkih karakteristika. Svaki predmet sam fotografirala, izmjerila osnovne dimenzije, navela književni i dijalektalni naslov predmeta (ukoliko mi je bio poznat), materijal od kojeg je izrađen i stanje predmeta te opisala fizički izgled i namjenu predmeta. Relativno sam dobro upoznata s temom vinogradarstva otoka Hvara što je uvelike olakšalo ovaj dio procesa.

Usljedila je usporedba popisa zatečenih predmeta koji sam napravila s popisom koji je priložen uz Rješenje o registraciji kulturnog dobra. Taj popis sadržava naziv predmeta, materijal i dimenzije. Broj predmeta nije se podudarao iz dva razloga. Neki predmeti navedeni u starijem popisu nisu pronađeni, ali zatekla sam i neke predmete koji nisu navedeni na starijem popisu. Uz opis predmeta navela sam zabilješku o tome jesu li predmeti navedeni u starom popisu i pod kojim brojem ili nisu.

3. 3. Unos podataka u M++ muzejski softver

Nakon popisivanja predmeta i bilježenja osnovnih podataka uslijedio je unos u muzejski softver prema Priručniku za rad u M++ programu (2004, verzija 5.0). Prvo je trebalo odlučiti koje je sve predmete potrebno inventarizirati odnosno što je muzejski predmet u slučaju ove zbirke. Naime, zatečeni su i predmeti koji su imali funkciju muzeografskih pomagala u starom postavu i postavilo se pitanje što s njima. Uz konzultacije s Muzejskim dokumentacijskim centrom odlučeno je da većinu takvih predmeta nije potrebno tretirati kao muzejske predmete, primjerice reprodukcije fotografija u velikom formatu, natpisi na drvenim panoima i reprodukcije reljefa u gipsu. Sljedeća dilema vezana je uz određivanje stanja predmeta i pitanje trebaju li predmeti u raspadajućem stanju biti inventarizirani ili otpisani. S obzirom da sam konzultacije s kolegama obavljala uglavnom telefonski bilo im je teško sugerirati koje predmete je potrebno otpisati. Navedene dileme razriješene su tijekom provedbe revizije Vinogradarske zbirke koja je provedena u travnju ove godine. Do revizije sam inventarizirala 135 predmeta podijeljenih u sljedeće skupine:

- poljoprivredni alat i oprema,
- podrumski alat i oprema (inventar konobe),
- kuhinjski inventar i prehrana te
- bačvarski alat.

U dogovoru s članicama komisije za provedbu revizije odlučeno je da je potrebno inventarizirati još 12 zatečenih predmeta. To su predmeti ili njihovi djelovi u izuzetno lošem stanju i tri muzeografska pomagala iz starog muzejskog postava. Od muzeografskih pomagala izdvojena su tri panoa s prikazima navrtanja vinove loze, kemijskog sastava crnog vina i tehnika sadnje vinove loze jer predstavljaju zanimljivost u kontekstu razvoja muzeja, odnosno Vinogradarske zbirke. U međuvremenu je raspisan i poziv za prikupljanje predmeta kojima bi se nadopunila Vinogradarska zbirka.



Slika 3. Muzeografsko pomagalo iz starog postava „Hemijski sastav crnog vina“

3. 4. Terenski rad

Nakon inventarizacije predmeta u muzejskom softveru M++ uslijedio je rad na terenu. Osnovni cilj bio je provjeriti točnost zabilježenih podataka o predmetima koje sam navela na temelju vlastitog poznavanja teme. Velika je prednost to što se predmeti poput onih koji čine Vinogradarsku zbirku još uvijek mogu pronaći po konobama, kao i znanje o upotrebi tih predmeta. Obilazeći lokalne težake, nadopunila sam neke informacije o načinu upotrebe tih predmeta. Također, dobila sam dublji uvid u temu tradicijskog vinogradarstva kao i postupnog uvođenja promjena koje su dovele do suvremene slike vinarstva otoka Hvara. U razgovoru sam na temelju ispisa zbirke provjeravala unesene informacije kroz razgovor s težacima. Kad god je to bilo moguće, s njima sam vodila polustrukturirane intervjue koje sam snimala te pohranila snimke. Drugi dio istraživanja odnosio se na pregled arhiva Muzeja hvarske baštine u kojem je pohranjena prilično detaljna dokumentacija vezana za tijek prikupljanja predmeta i osnivanje Vinogradarskog muzeja u Pitvama tijekom 1980-ih

godina. Međutim, inventarna knjiga i dokumentacija o donacijama predmeta nisu pronađeni tako da je skupina podataka o nabavi predmeta ostala nepotpuna.

6. Smjernice za razvojnu strategiju zbirke – prema konceptu novog stalnog postava

6. 1. Kultura vina na otoku Hvaru

Kontinuirani uzgoj vinove loze i proizvodnja vina na otoku Hvaru potvrđeni su od vremena grčke kolonizacije otoka u 4. st. pr. Kr. Kao jedna od glavnih gospodarskih grana na otoku, vinogradarstvo i vinarstvo uobičajena su referenca u reprezentaciji otoka Hvara kao i značajan aspekt identiteta njegovih stanovnika. Kultura u tom kontekstu shvaćena je prema etnološkoj specifičnosti u širokom obuhvatu kao cjelokupni način života i mišljenja određene skupine ljudi. Odnosno, kao što je to formulirala Jasna Čapo Žmegač (1998:15) *kultura uključuje sustave mišljenja (vrednota, znanja i vjerovanja) po kojima ljudi žive i ponašaju se, zatim sustave konkretnih ponašanja i djelovanja u društvu te sve proizvode ljudske djelatnosti (sva materijalna dobra)*. Temeljem takvog definiranja kulture, koja se u ovom slučaju odnosi na specifični oblik lokalnog gospodarstva – vinogradarstvo i vinarstvo otoka Hvara, u novom stalnom postavu je potrebno prikazati raznovrsne aspekte te kulture koji su oblikovali identitet stanovništva. Kao što su bitne odrednice svake kulture postojanost i mijena, potrebno je kulturu vina promatrati imajući na umu njenu relativnu postojanost u dijakronijskoj perspektivi i stalnu mijenu s fokusom na suvremenost i specifične globalizacijske procese kao faktore kulturne promjene. Iz tog se razloga prostor zgrade stare škole u Pitvama, namijenjen smještaju Vinogradarske zbirke, teži osmisliti kroz dvije razine:

- jedna se odnosi na kušaonu vina koja je ujedno i info točka buduće vinske ceste;
- druga uključuje prezentaciju etnografskih predmeta koji čine zbirku.

Ove razine u prostoru neće biti jasno razdijeljene te su zamišljene kao cjelina. Osnovna je pretpostavka da su budući posjetitelji lokalno stanovništvo (naročito djeca i mladi) i kulturni turisti, čiji interesi na putovanju variraju od općeg interesa za lokalnu kulturu do specifičnog za proizvodnju vina (vinski znalci). Stoga je potrebno prezentirati teme na način da ovisno o interesu

posjetitelja razgledavanje može trajati kraće ili duže, a da je u oba slučaja cjelovito i zanimljivo. Iz ove pretpostavke proizlaze ciljevi:

1. informiranje/edukacija posjetitelja o prirodnim značajkama hvarskog vinogorja i životnog ciklusa vinove loze;
2. informiranje/edukacija posjetitelja o etnografskom aspektu tradicijskog vinogradarstva prvenstveno iz težačke/seljačke perspektive;
3. informiranje/edukacija posjetitelja o lokalnim vinima i sortama te osnovnim znanjima o kušanju vina.

6. 2. Tematske cjeline

Prva tematska cjelina obuhvaća relativno velik opseg podataka za koje nemamo fizičkih predmeta, a zbog svojeg značaja neizostavna je cjelina o kulturi vina otoka Hvara. Riječ je o najplodnijoj hvarskoj ravnici Starogradskom polju ili *Hori*. Kulturni krajolik Starogradsko polje 2008. godine uvršten je na UNESCO-ov *Popis svjetske baštine*. Njegova univerzalna vrijednost ogleda se u očuvanoj geometrijskoj podjeli zemljišta prema grčkom modelu nastalom u 4. st. pr. Kr. te u kontinuitetu obrade i uzgoja istih poljoprivrednih kultura – u prvom redu masline i vinove loze, tijekom 24 stoljeća. Tema je prikladna za početak postava jer naglašava kontinuitet kultiviranja loze od antike do danas. S druge strane je vrlo kompleksna jer su u ovom prostoru vidljivi povijesni slojevi i tradicijsko graditeljstvo u poljoprivrednom krajoliku (suhozidi, trimi, teze, kućice, crkvice). Nedostatak predmeta potrebno je nadomjestiti interaktivnim multimedijalnim sadržajem, kao što su karte, fotografije i tekstovi koji posjetiteljima dočaravaju značaj ovog kulturnog krajolika. Na ovu cjelinu se nastavlja vremenska crta s istaknutim važnijim događajima, osobama ili predmetima (replike, fotografije ili neki drugi način prikaza s obzirom na nedostatak predmeta) koja naglašava neprekinut kontinuitet kroz stoljeća.

Sljedeća, najopsežnija, cjelina obuhvaća skupinu muzejskih predmeta koji ilustriraju poslove na otvorenom, odnosno rad u vinogradu s naglaskom na prirodnom okruženju te rad u konobi i transformaciju grožđa u vino. Odnosi se na etnografiju tradicijskog vinogradarstva i vinarstva karakterističnog za prvu polovinu 20. stoljeća. Materijalizira se kroz predmete iz tema *poljoprivredni alat i oprema* i *podrumski alat i oprema* te ilustrira

konkretno radove u vinogradu i konobi kroz godišnji ciklus te prikazuje životni ciklus loze. Taj je dio postava potrebno nadopuniti svim temama (i onim nematerijalnim) iz životnog ciklusa poljoprivrednika, npr. svetkovine, društvenost vezana uz vinograd/vino te posebno aspekt kulture stola u kojoj vino ima važnu ulogu, a može činiti zasebnu cjelinu. U ovoj cjelini prikazuje se godišnji ciklus kulture vina kroz karakteristične teme i sezonske poslove koji se obavljaju prema godišnjem dobu. Započinje sa zimskim poslovima u vinogradu kao što su obrezivanje loze, gnojidba, rezidba, i cijepljenje, a uključuje prikaz vrsta tala i tipova vinograda. Odnosno, informira posjetitelja o radovima u polju i otočnim mikroklimatima. Prikaz proljetnih radova, od kojih je najvažnija zaštita loze od štetočina, potrebno je nadopuniti podtemom o posljedicama vinske klauzule i filoksera. Nedostatak predmeta koji ilustriraju ovu temu nadomjestit će se prikupljanjem i multimedijalnim sadržajima. Tako se tema može ilustrirati kartama s iseljeničkim rutama, novinskim isječcima, fotografijama, statističkim podacima i u najboljem slučaju ponekim predmetom osobne memorabilije vezane uz iseljništvo.

Tema iseljništva je važna zbog utjecaja na ekonomske, gospodarske i društvene prilike kraja 19. i početka 20. st. Isprva je filoksera napala zapadnoeuropske vinograde (Francuska, Španjolska, Italija) i time izazvala konjunkturu dalmatinskih vina. Zbog nestanka konkurentskih vina s europskog tržišta, cijena dalmatinskih vina je višestruko narasla čime je započelo razdoblje općeg prosperiteta. Međutim, filoksera je došla i do dalmatinskih vinograda čime započinje najveća gospodarska kriza otoka u novijoj povijesti. Još jedan nepovoljan uvjet za dalmatinsko vinogradarstvo je Vinska klauzula, dokument koji je Bečki parlament usvojio 1892. godine i kojim je dozvoljen povlaštenu uvoz vina iz Italije, što je dovelo do povećane ponude na tržištu i drastičnog pada cijena dalmatinskih vina. Pojava filoksera u kombinaciji s Vinskom klauzulom dotukla je dalmatinske vinograde. Započinje veliki val iseljavanja usmjeren na prekoceanske zemlje.

Nakon malobrojnih ljetnih poslova, cjelina se završava jesenskim poslovima u vinogradu i konobi ilustrirajući najvažniji dio kulture vina – berbu grožđa (jematva) i pravljenje vina. Poštivajući prostorna ograničenja, određeni predmeti smjestit će se u radni i

društveni kontekst pri čemu će se neki predmeti, koji nisu adekvatni za smještaj u prostoru prezentirati na drugi način. Tako će se, na primjer presa za grožđe zamijeniti snimkom procesa tiještenja grožđa, a pomoću grafičkih prikaza objasniti će se proces proizvodnje bijelog i crnog vina kao i drugih proizvoda od grožđa. Osim toga, prezentirat će se i podjela poslova prema dobi i spolu pri čemu će se okarakterizirati lik težaka kao i uloga žena u poljoprivrednim domaćinstvima.

S obzirom da se dio zbirke odnosi na *kuhinjski inventar i prehranu* (a može se nadopuniti prikupljanjem) i činjenicu da je vino, pogotovo u svom društvenom aspektu, dio kulture stola, prikazat će se tradicijska kuhinja kao jedna cjelina. Posebno je to važno zbog činjenice da je mediteranska prehrana upisana na UNESCO-ovu listu svjetske nematerijalne kulturne baštine, a nositelji tog fenomena u Hrvatskoj su otoci Brač i Hvar. Značajna je poveznica s UNESCO-om i zbog već spomenutog zaštićenog kulturnog krajolika Starogradsčkog polja.

Mediteranska prehrana predstavlja čitav niz aktivnosti, znanja, usmenih predaja, društvenih praksi, slavlja i tradicija okupljenih oko stola koji čine dio kulture svakodnevice, a ukazuje na pripadnost otoka mediteranskom kulturnom krugu. Pripadnost Mediteranu u tom smislu predstavlja postojanje nekih zajedničkih karakteristika, ali i poštivanje regionalnih razlika. U Hrvatskoj se ta pripadnost prepoznaje na prostoru Jadranske obale, otoka i dijelu zaleđa. Uzgoj masline i vinove loze te ribarstvo čine temelj tradicijske kulture i osnovni resurs prehrane ovog područja. Taj se aspekt otočnog života najuočljivije materijalizira upravo za stolom i evocira fundamentalnu povezanost otočana i prirode. Uslijed recentnih globalizacijskih procesa i gospodarskih promjena tradicionalni stil života, pa tako i prehrana, se mijenjaju, ali istovremeno je mediteranska prehrana prepoznata kao simbol kulturnog identiteta stanovnika hrvatskog Jadrana.

Pričom o prehrani zatvara se tematski ciklus o kulturi vina otoka Hvara. Međutim, kako je jedan od ciljeva informiranje i edukacija posjetitelja o lokalnim vinima i sortama te osnovnim znanjima o kušanju vina, prostor kušaone sadržavat će produžetak postava koji ispunjava navedeni cilj. Pomoću raznih muzeografskih pomagala posjetitelji će dobiti informacije o temama kao što su sortiment otoka Hvara, značenje informacija na etiketama

buteliranih vina ili buduća vinska cesta. Osim toga, kušaona je zamišljena kao multifunkcionalan prostor u kojem se mogu organizirati degustacije vina, predavanja, projekcije i radionice. Ovako osmišljenim postavom želi se predstaviti jednu opsežnu, ali za otok Hvar značajnu temu, u povijesnom kontinuitetu, ali i istaknuti doseg profesionalnog vinarstva koji su do danas postigli hvarski vinari. Iz tog razloga nastojat će se u pripremi i razvoju budućeg stalnog postava, koji će zapravo funkcionirati kao samostalna muzejska cjelina na izdvojenoj lokaciji, uključiti i druge pojedince i institucije koji na neki način imaju veze s kulturom vina. Time se nastoji stvoriti inkluzivnu muzejsku atmosferu u kojoj će lokalna zajednica aktivno participirati u stvaranju muzejskih sadržaja, a ne samo u njihovoj konzumaciji.

7. Zaključak

Temeljem ovog rada čitatelj lako može steći negativan dojam o radu u malim lokalnim muzejima ili konkretno o Muzeju općine Jelsa, o kojem je ovdje bila riječ. Međutim, namjera mi je bila drugačija. Dobro poznavanje povijesti zbirke i njihova razvoja, kao i poznavanje okolnosti koje su dovele do određenih poteškoća, važno je svakom kustosu ili voditelju muzeja u određivanju daljnje razvojne strategije. Poznavanje pogrešaka iz prošlosti pomaže predvidjeti moguće poteškoće u budućnosti i načine njihove prevencije. Specifičnosti rada u malim muzejima poput Muzeja općine Jelsa mogu se ambivalentno tumačiti – dok s jedne strane predstavljaju određena ograničenja, s druge mogu donijeti i neke prednosti. Tako, na primjer, mali broj zaposlenika, osim više posla širokog spektra, može značiti i veću slobodu u odlučivanju i načinu rada.

Konačno naziranje rješenja stalnog postava Vinogradarske zbirke u Pitvama svakako je dobar trenutak za uspostavljanje novog odnosa prema kulturnoj baštini. U toj situaciji povijest nas također može inspirirati. Pregledavajući dokumentaciju iz Muzeja hvarske baštine može se iščitati entuzijazam povjerenika i stručnjaka Centra u njihovim nastojanjima za osnivanja Vinogradarskog muzeja u Pitvama bez obzira što ni taj poduhvat nije bio lišen poteškoća. Danas, pri stvaranju novog postava, nužno je ponovno pridobiti izgubljeno povjerenje lokalnog stanovništva u Muzej kao općinsku ustanovu. Taj je zadatak trenutni prioritet jer je budući postav Vinogradarske zbirke zamišljen kao mjesto

interakcije lokalnog stanovništva, kulturnih i vinskih stručnjaka te turista. Nadalje, zamišljen je kao mjesto susreta vinogradarske povijesti i vinarske sadašnjosti, iz tog razloga je postav podijeljen na dvije razine koje nisu jasno razgraničene:

- Jedna predstavlja tradicijski aspekt kulture vina uz naglasak na lokalno kroz ispreplitanje materijalnog i nematerijalnog.
- Druga razina je fokusirana na suvremeno vinarstvo. Cilj je promoviranje kulture poznavanja i ispijanja vina, u tom smislu, stalni postav je zamišljen kao polazišna točka u vinsko iskustvo otoka Hvara, a teme postava usmjeravaju posjetitelja na druga mjesta na kojima mogu istraživati kompleksnu otočku priču o vinu.

Prilozi

Slika 1. Dio postava Vinogradarske zbirke, 1989. Arhiv Muzeja hvarske baštine

Slika 2. Vinogradarski muzej u Pitvama, 1980-ih. Arhiv Muzeja hvarske baštine

Slika 3. Muzeografsko pomagalo iz starog postava „Hemijski sastav crnog vina“. 2016. Arhiv Muzeja općine Jelsa.

Literatura

Čapo Žmegač, Jasna et. al., ur. 1998. *Hrvatska etnografija, svagdan i blagdan hrvatskoga puka*. Zagreb: Matica Hrvatska.

Izveštaj uvida u stanje, sadržaj i djelatnost muzejskih cjelina Muzeja općine Jelsa (28. kolovoza 2013.) s preporukom za daljnje postupanje. Dopis (MDC, Urbroj: 218/1-13, 12, rujna 2013.). Vladimira Pavić i Iva Validžija.

M++ Priručnik za rad. (2004) Link 2, verzija 5.0

Muzej hvarske baštine. Povijest muzeja. URL:

<http://mhb.mdc.hr/muzej.aspx?id=15> (24. 4. 2017.)

Pravilnik o sadržaju i načinu vođenja dokumentacije o muzejskoj građi. 2002. URL: [http://narodne-](http://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/309509.html)

[novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/309509.html](http://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/309509.html) (2. 5. 2017.)

Rješenje o utvrđivanju svojstva kulturnog dobra - Vinogradarska zbirka u Pitvama s popisom (151 predmet). 25. svibnja 2006.

godine (Klasa: UP-I^o-612-08/06-06/0293, Urbroj: 532-04-01-1/4-06-2) Lista zaštićenih kulturnih dobara Registra kulturnih dobara Republike Hrvatske broj Z-2865.

Vujčić, Davorin. (2003.) Idealni kustos u maloj sredini. *Informatica museologica* 34 (1-2), str. 41.-43.

VITICULTURE COLLECTION OF PITVE: SITUATION AND GUIDELINES FOR FUTURE PERMANENT EXHIBITION

(Summary)

This paper deals with the state of the Viticulture Collection of the Jelsa Municipal Museum and brings the guidelines for the design of a new permanent exhibition. The topic was dealt with in the context of the collection formation and institutional care and in accordance with current plans for its future public presentation in a separate venue, in the village of Pitve, not far from Jelsa. Therefore, an overview of the collection formation process as well as descriptions of its current status and inventory process were given, along with some remarks on the specific aspects of work in the Jelsa Municipal Museum. Based on the information gathered, a general framework for the design of a future permanent display has been made, keeping in mind capabilities and potentials of the local community.

Keywords: Viticulture Collection, Jelsa Municipal Museum, inventory, new permanent exhibition